

За двома зайцями. Вибране

КУПИТИ

Життя — дорога, і кожен обирає, куди звертати. Хтось іде на пошук легких грошей, як пройдисвіт цилюрник Голохвостий. Він не гребує брехнею, хитрощами та маніпуляцією чужими почуттями... («За двома зайцями») Хтось зберігає в душі та серці чесність і вірність ідеалам, як Маруся з Богуслава. Навіть страх смерті не здатен зламати її волю. («Маруся Богуславка») А хтось зважується на самопожертву, як Орися. Тендітна дівчина віддає своє життя задля порятунку інших. («Облога Буші») Бо правдиво: «життя що довга нива — на ній якраз спіткати можна все».

ПЕРЛИНИ
УКРАЇНСЬКОЇ
КЛАСИКИ

Михайло Старицький
ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ
ВИБРАНЕ

Михайло Старицький

ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ
ВИБРАНЕ

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2020

ISBN 978-617-12-8301-5 (epub)

Жодну з частин даного видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Друкується за виданнями: Старицький М. П. Твори: У 2-х томах. Т. I / Упоряд. і передм. Л. С. Дем'янівської. — К. : Дніпро, 1984. — 645 с.
Старицький М. П. Поетичні твори; Драматичні твори / Ред. тому та авт. вступ. ст. С. Д. Зубков; Упоряд. і приміт. М. Т. Максименко. — К. :
Наук. думка, 1987. — 576 с.

Дизайнер обкладинки Анастасія Попова

Електронна версія створена за виданням:

Старицький М.
С77 За двома зайцями. Вибране : збірка / Михайло Старицький. —
Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. — 320
с. — (Серія «Перлини української класики», ISBN 978-617-12-5599-
9)

ISBN 978-617-12-8101-1

Життя — дорога, і кожен обирає, куди звертати. Хтось іде на пошук легких грошей, як пройдисвіт цілюрник Голохвостий. Він не гребує брехнею, хитрощами та маніпуляцією чужими почуттями («За двома зайцями»). Хтось зберігає в душі та серці чесність і вірність ідеалам, як Маруся з Богуслава. Навіть страх смерті не здатен зламати її волю («Маруся Богуславка»). А хтось зважується на самопожертву, як Оріся. Тендітна дівчина віддає своє життя задля порятунку інших («Облога Буші»). Бо правдиво: «життя що довга нива — на ній якраз спіткати можна все».

УДК 821.161.2

© Depositphotos.com / rmira2, обкладинка, 2020

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2020

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2020

ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ

КОМЕДІЯ ІЗ МІЩАНСЬКОГО ПОБИТУ. З СПІВАМИ І ТАНЦЯМИ В
4- Х ДІЯХ

ДІЙОВІ ЛЮДИ

Прокіп Свиридович Сірко — міщанин, має крамницю.

Явдокія Пилипівна — його жінка.

Проня — дочка їх.

Секлита Пилипівна Лимариха — сестра Сірчисі, перекупка.

Галя — її дочка.

Свирид Петрович Голохвостий — промотаний цилюрник.

Настя, Наталка — подруги Пронині, манірні.

Химка — наймичка у Сірків.

Пидора — поденщиця у Лимарихи.

Степан Глейтюк — був наймитом у Лимарихи, тепер слюсар.

Марта — бублейниця, Устя — черевичниця, Меронія — живе при
монастирі — гості у Лимарихи.

Два баси.

Йоська-жид.

Квартальний, катеринщик, міщани і люд.

ДІЯ ПЕРША

Глибокий яр. Під горою наліво гарненький домок Сірків з садком; за ним баркан і знов якийсь садок і домок, направо — гора, баркан, а далі яр. На дальній горі видко Київ. Вечір.

ВИХІД І

Прокіп Свиридович і Явдокія Пилипівна. Сидять на лавці біля дому.

Явдокія Пилипівна. Бач, як сьогодні вечірню зарання одправили, ще й сонечко не зайшло! А то тим, що новий дячок гарно вчитує.

Прокіп Свиридович. Чим же гарно?

Явдокія Пилипівна. Як чим? Голосно: словами, мов горохом, сипле.

Прокіп Свиридович. Так, так! Як пустить язика, то він у його, як млинове колесо, тільки бр-р-р!.. І меле разом, і шеретує...

Явдокія Пилипівна. А твій старий мене, мене той язик, як баба вовну...

Прокіп Свиридович. Прирівняй ще цього штокала до старого дячка! Той таки і чита по-стародавньому, по-божественному, а цей...

Явдокія Пилипівна. Заступається за свого шкарбуна тим, мабуть, що табакою поштує.

Прокіп Свиридович. Так що ж, що поштує!

Явдокія Пилипівна. А то, що і в церкві заживаєш табаку, мов маненький...

Прокіп Свиридович. Лопочи, лопочи; а ти заступаєшся за нового тим, що молодший.

Явдокія Пилипівна. Вигадай ще що!

Прокіп Свиридович. Та й вигадую!

Явдокія Пилипівна. От уже не люблю, як ти почнеш вигадувати та дратувати! (Одвернулась.)

Прокіп Свиридович. Ну, ну! Не сердься, моя старесенька, то я пожартував!

Стара мовчить надuto.

Не сердься-бо, моя сивесенька!

Явдокія Пилипівна. Та годі вже!

Прокіп Свиридович. Чого годі? Хвалити бога, прожили вік у добрій згоді та лагоді, діждалися й свого ясного вечора... Да не зайдет сонце

во гніві вашім...

Явдокія Пилипівна. Та я вже на тебе не сердюся! Тільки не вередуй.

Прокіп Свиридович. Ні, ні, не буду. А нам таки справді нарікати ні на що: вік пройшов, лиха не зазнали, хоча й були хмарки, та господь хранив од тучі. Єсть на старість і шматок хліба, і закуток.

Явдокія Пилипівна. А працювали ж зате як, рук не складаючи!

Прокіп Свиридович. То що ж! Хто дбає, той і має! Неперестанно трудіться, да не увійдете в напасть! Аби чужого хліба не заїдали та з чужої кривавиці не користувалися!

Явдокія Пилипівна. Здається, уже на нас, голубе, нікому й скаржитись!

Прокіп Свиридович. А хто зна? Може, й нам перепала марно чужа копійка!

Явдокія Пилипівна. Як же гандлювати¹ без того? То вже нехай бог проща! Нам же треба було дбати: дочка росла — єдиначка; треба було на посаг складати.

Прокіп Свиридович. Та так, так... А наградив-таки нас Господь дочкою — розумні!

Явдокія Пилипівна. І вже! Що розумні, так на весь Подол! Так не жалували ж на їх і грошей: у який кошт та наука увійшла — страх! Скільки отій мадамі до пенсіона переплачено!

Прокіп Свиридович. А за який час? Довго там побула?

Явдокія Пилипівна. Мало хіба? Аж три місяці! Ти б уже хотів свою рідну дитину запакувати у науку — на муку, аж до загину!

Прокіп Свиридович. Я не про тее: мені ті пенсії і не до смаку, а коли гроші за рік заплачено, то треба було б принаймні за їх одсидіти!

Явдокія Пилипівна. Грошей шкода було, а дитини то ні, що за три місяці змарніла та знівечилась, хоч живою в труну клади! Там уже мало того, що науками вимучили, вимордували, та ще й голодом морили! Дитина не видержала й утекла!

Прокіп Свиридович. То нічого: одпаслися ж дома; одно тільки негаразд...

Явдокія Пилипівна. Що там? Уже знов почав вередувати?

Прокіп Свиридович. Та я й мовчатиму, а тільки той пенсіон...

Явдокія Пилипівна. Що пенсіон?

Прокіп Свиридович. От тут у мене сидить! (Показує на потилицю.)

Явдокія Пилипівна. Ти знову?
Прокіп Свиридович (зітхнув). Та й мовчу ж!

Чути знавдалі гуртову пісню:

Не щебечи, соловейко,
На зорі раненько,
Не щебечи, манюсенький,
Під вікном близенько!
Не щебечи, манюсенький,
Під вікном близенько!

Явдокія Пилипівна. А славно співають! Я страх люблю хлоп'ячі співи!
Прокіп Свиридович. Славно, славно! Завтра неділя, а вони гукають.
Явдокія Пилипівна. А коли ж їм і погуляти, як не під свято! За будні
натрудаються!

Прокіп Свиридович. То й розходились би спати, а то й самі не сплять і
другим не дають... (Позіха.)

Явдокія Пилипівна. То й іди ж собі спати, хто ж боронить?

Прокіп Свиридович. Та я б уже такий, щоб і лягати, та Проні ж ждемо.

Явдокія Пилипівна. А правда, чого вони так забарились? Уже й ніч
надворі; ти б пішов та знайшов їх!

Прокіп Свиридович. Де ж я їх буду шукати? Та їх і кавалер проведе.

Явдокія Пилипівна. Та проведуть... кавалерів за ними, як полови за
зерном, а все-таки страшно.

Прокіп Свиридович. Не бійся — не маненькі. (Позіха здорово.) Ой
господи, помилуй мене, грішного раба свого! (Знов позіха і хрестить
рота.) Чого це я так позіхаю?

Явдокія Пилипівна (позіха й собі). Оце! Ти позіхаєш, а я за тобою.

Прокіп Свиридович (позіха знов). Пху на тебе, сатано! Позіхнув так,
що трохи рот не роздерся!

Явдокія Пилипівна. Та затуляв би рота, а то так негарно дивитись, що
й...

Прокіп Свиридович. А ти думаєш, мені гарно дивитись, як ти
роззявиш свою вершу?

Явдокія Пилипівна. З якого це часу з мого рота стала верша?

Прокіп Свиридович. Та хіба ж уже не пора?

Явдокія Пилипівна. Пху! Пху! (Розсердившись, пішла.)

Прокіп Свиридович (почухав голову). Розсердилась моя старенька, розгнівалась; треба піти помиритись. (Виходить теж у ворота додому.)

¹ Гандлюва́ти, гендлюва́ти — торгувати, також баришувати, спекулювати. (Тут і далі прим. ред.)

ВИХІД II

Міщани, міщанки і хор.

Хор (за коном, але ближче).

Твоя пісня дуже гарна,
Гарно ти співаєш:
Ти щасливий, спарувався
І гніздечко маєш.
Ти щасливий, спарувався
І гніздечко маєш.

Через кін переходить кілька пар: дівчата з хлопцями і самі дівчата; за остатніми уганя
Голохвостий у циліндрі, піджаці, рукавичках. Полебезивши, одскакує до других.

Голохвостий (до себе). А славні тут дівчатка- міщаночки, доложу вам: чистое амбре! Думав, що знайду між ними ту, що коло Володимира бачив, — дак нема, а вона, здається, з цього кутка. От пипочка, що просто тільки — а- ах та пере- ах! Одно слово — канахветка, только смочки! Трохи чи я даже не улюбився у ёй, чесне слово: просто з голови не йдють... Господи! Що ж це я? Чи не прогавив за нею главного предмета, Проні? От тобі й на! Побігти шукать. (Пішов хутко яром направо.)

Хлопці, хор (входять на передній кін).

А я бідний, безталанний,
Без пари, без хати;
Не довелось мені в світі
Весело співати!
Не довелось мені в світі
Весело співати!

Оддаєки чути, що гурт другий співає цю ж пісню.

1- й бас. А в нас басы кращі... у них як побиті горшки!

2- й бас. Або як старі циганські решета!

Усі (сміються). А справді!

Хлопець. А який тепера хор найкращий? Чи семінарський, чи братський?

1- й бас. Звичайно, братський.

2- й бас. А я кажу — семінарський.

1- й бас. Ба, брешеш!

2- й бас. Ба, не брешу! В семінарському хорі сам Тарас як попре горою — го- го- го! Або Орест як посуне октавою — гур- р- р, аж гори дрижать!

1- й бас. А в братському Кирило чого варт?

2- й бас. Ну, що ж? Кирило, та й годі.

1- й бас. Ет!

Степан. А хто, по- вашому, панове, розумніший у Києві: чи семінарист, чи академіст, чи університант?

Хлопець. Голохвостий!

Степан (регоче). Ото ушкварив!

1- й бас. Попав пальцем у небо!

Дехто. Найшов розумного на смітнику! Ха- ха!

Хлопець. А хто ж розумніший за його? Говорить по- ученому, що й не второпаєш!

Степан. Чи у тебе часом не загублено якої клепки?

Хлопець. Чого ти присікався?

Степан. Дивіться, люди добрі, що по- свинячому хрюка, то й розумніший, значить!

Другі. Чого ж, справді, сміятись? Голохвостий, таки не взяв його кат, розумний, освічений; таки паном діло, і ходить, і говорить по- панському!

Степан. Овва! Не бачила розкошів свиня, то й саж за палаці здався!

Дехто. Та годі вам за чортзна- що змагатись!

Степан. І то правда, пху!

Дехто. Од міщан одстав, а до панів не пристав.

Степан. Та як же! Натягне штани- галанці, узує чоботи на рипах, та ще напне на голову капелюха, та й дметься, як шкурат на огні! Які були у батька гроші — процвиндрив, а тепер що на йому, то й при йому!

1- й бас. А так: батько його було на базарі голив та кров пускав, баньки ставив, то й копійка водилась, а він уже, бач, і цилюрню помодньому...

Степан. Не знаю, чи голить других, а що себе обголив — то так!

1- й бас. А який ласун до дівчат, як зводить усіх — біда!

2-й бас. Та то ж через теє Степан на нього і гори верне.

Дехто. Боїться, значить, щоб не одбив дівчини.

Степан. Одбив би я йому печінки!

Другі. О! Він хваткий!

1- й бас. А в тебе уже є коханка?

Степан. Що ти їх слухаєш? Верзуть теревені!

Дехто. Єсть, єсть...

1- й бас. А хто?

Хлопець. Галя Лимаришина.

1- й бас. Гарна?

Хлопець. Чудо яка!

Степан. Ти- бо мені, гляди, і честь знай, бо язика й полатати можна!

Хлопець. Що ж я сказав? От напасьть!

Другі. Цитьте! Он Голохвостий іде!

ВИХІД ІІІ

Ті ж і Голохвостий.

Дехто. Здрастуйте, Свириде Петровичу, а ми вас оце згадували...

Голохвостий. А, хорошо, добре...

Степан (набiк). Шкода, що не чув!

Голохвостий (подає декому руку, а решті кланяється згорда). Мене таки вездє споминають: значить, моя персона у шику!

Степан (набiк). Як свиня в дощ!

Голохвостий (вийма цигарницю). Нєт лi у кого иногда сiрника?

Хлопець. Ось у мене єсть. (Запалює йому.) А менi, Свириде Петровичу, можна одну взяти?

Голохвостий. На! Може, чи не угодно ще кому? Цигарка первий сорт!

Дехто. Давайте, давайте! (Закурюють.) Нiчого собi!

Голохвостий. Нiчого! Понiмаєте ви, як свинi у апальцинах! Це шик — не цигарки! Каждая стоiть п'ять копєск; значить, примєром: затягся ти, а уже п'яти копєск нема.

Хлопець. От дорогi!

Степан (набiк). Брєше гладко!

Дехто. Ви таки кидаєте силу грошей!

Голохвостий. Чаво мiнє дєньог жалєть? Главное дело сабє удовольствiє! Можеть, у меня iх iногда перегорело сколько тысячов, дак зато ж вийшов образованным, как первий дворянин!

Степан (тихо до других). Такого дворянина пiд тина!

Другi. I правда: надiв жупан та й дума, що пан.

Голохвостий. Тепьор, следственно, меня по всех усюдах первим хвисоном принимають; а почóму? Потóму, што я умею, как соблюсти свой тип, по- благороднóму говоритъ понiмаю!

Степан (вголос). А по- собачому, добродiю, часом не вмиєте?

Дехто смiється.

Голохвостий. Ще нєт! Прийдьотсья хiба- развє од вас науку получить!

Степан. Ви таки, як бог дасть, на мою науку дочекаєсь!

Голохвостий (згорда). Наведiть сначала себя палiтурою!

Степан. Цур дурня та масла грудку!

Другі. Та годі вам!

Голохвостий. Невежество шмаровозне! Што з вами тут фиксатуарнічать? Єщо уберешся в мужичество!

Хлопець. Скажіть- бо, будь ласка, хоч що- небудь по- хранцюзькому!

Голохвостий. Да што ви понімаєтьо?

Хлопець. А яке убрання на вас, Свириде Петровичу, — чудо! Певно, дороге!

Голохвостий. Конєшно, не копєєшне! Хвисонистої моди і заґрянишного матеріалу, да і шив, можно сказать, первий маґазин. От ви думаєтьо, што плаття — лиш би што, а плаття первое дело, потому што по платтю всякого стрічають.

Степан (до других). А по уму виряджають!

Голохвостий (не звертаючи уваги). От, вóзьмем, примєром, бруки: трубою стоять, как вилиті, чисто аглицький хвисон! А чаво-нибудь не додай, і вже хвизиномії не імеють! Або вот жильотка, — здайоться-кажеться, пустяк, а хитра штука: только немножко не потрап, і мода не та, уже й симпатії нєту. Я вже не говору про піньжак, потому што піньжак — ето первая хворма: как только хворми нєту, так і нікоторого шику! А от даже шляпа, на што уже шляпа, а как она, значить, при галаве, так і на типє парад!

Дехто. Добре на цьому знається! Нема що!

Хлопець. А матерія яка! Ряба, ряба та зозуляста, от би мені такого на штани!

Голохвостий. Зозуляста?! Шаталанська!

Хлопець. Що ж то значить — шарлатанська?

Голохвостий. Ет, мужва! Што з тобою разговаривать.

Хлопець. Та я так!

Дехто. Розкажіть краще що нам! Ви ж там по світах буваєте, розумних людей чуваєте...

Голохвостий. Не всьо то для простоти антересно, што для меня матеріально.

Дехто. Та все ж, може, і нам буде інтересно. Ось ходімо на гору: поспіваємо, побалакаємо, вип'ємо мокрухи- преподобниці!

Голохвостий. Хороший бил би для меня кадрель — водити з вами кумпанію!

Дехто. Е, ви вже дерете носа до неба!

Другі. Та киньте його, цур йому!

Степан. Не знаєте хіба прислів'я: не руш добра...

Хлопець (до Голохвостого). Та ходім- бо, Свириде Петровичу, не цармоньтєсь!

Голохвостий. Єй-богу, нєльдзя: тут, понімаєтє, делікатна матерія...

Кахвюру, значить, нужно підстерєгти і спроворить... Одне слово, не вашого розуму дєло!

Хлопець. Що ж воно таке?

Голохвостий. Інтрижка.

Хлопець. Як?

Степан. Та кинь його, ходім!

Другі. А й справді! Чого з ним возжатись? Ну його к бісу! Рушай далі!

Всі пішли.

ВИХІД IV

Голохвостий сам.

Голохвостий. Дурні хахли! Ідіть здорові! Што значить проста мужва? Ніякого поняття нєту, ніякої делікатной хвантазії... так і пре! А вот у меня в галавє завсєгди такий водеволь, што только мерсі, потому — образований чоловік! Да што, впрочем, про них?.. Годі, довольно! От як би Проні не пропустить! Шукаю: нігдє нєту; чи не пройшла развє? Дак кудю ж пройтить їй, когда ми калавурим? Удивительне діло! Нужно подождати. Треба сьогодня на нейо рішительно налягти. Здається, я єй пондравился... Ну, да кому я не пондравлюсь? А вот, штоби Проні не випустить з рук, то необходимо. Багата: який дом, сад! А лавка, а денєг по скринях! Старого Сірка як струсну, то так і посипляться карбованці! Одна надія на її придане, бо іначе не можу поправити своїх ділов: такий скрут, хоч вішайся. Довгів стільки, як блох у курнику! З дому вийти удень страшно, щоб який жидюга не піймав, єй-богу, правда. Тут особливо Йоська єсть; дак таке уїдливе, кляте, што ніяким хвисоном його не обійдеш. Де здибав, то й давай гроші, то й давай! Ну, де ж я тобі візьму, коли немає! А він, дурний, одно: давай, та й годі, вертай, що брав! Ну, што он? Какое понятіє імієт? Сказано, жид! А ти тікай, бо посадить — чиста напасть! Так і ховаюсь, і кручусь як муха в окропі: там у цілюрні уже посадив замість себе гарсона, та що з того? Цілюрня таки лопне! От як, дасть бог, на Проні женюсь, себто на її добрі та на її грошах, тоді я бритви через голову у Дніпро позакидаю, а заживу купцем первой гільдії, зав'ю такі моди алад'ябель! Тільки ж Проня й погана, як жаба... Та якби запустить пазури у її скриню, то ми при боці заведемо таке монпасє, що тільки пальці облизуй! От би, приміром, ту дівчину, що коло Владимира ганяв! А- ах!

ВИХІД V

Голохвостий, Проня, Настя і Наталка.

Голохвостий (зуздрівши). А ось і вони з кумпанією. Ну, Голохвостий, держись!

Проня, Настя і Наталка мляво ідуть і прощаються з якимсь кавалером.

Голохвостий. Як би ето підойти похвисоніще, щоб так зразу шиком і пройняти? (Пробує кланятись.) Ні, не так... (Обсмикує одєжу на собі.)

Проня (наближається; за нею подруги). Голохвастов, здається?

Голохвостий (підліта). Бонджур! Моє серце розпалилося, мов щипсі, поки я дожидав мамзелю!

Проня (манірно). Мерси, мусью! (До подруг.) Таки доживався: я нарочито проманіжила.

Голохвостий. Рикомендуйте мене, пожалуста, баришням! Хоч я і не знаю їх, но надєюсь, што ви не будете водить компанію лиш би з ким!

Проня. Разумеється. Єто маї близькі приятельки і сасіди.

Голохвостий. Рикомендуюсь вам: Свирид Петрович Галахвастов.

Настя. Мені здається, що ми десь стрічались.

Голохвостий. Нічаво нету вдивительного — міня знаєт увесь Київ чисто.

Наталка. Невже?

Голохвостий. Рішительно. Міня вездє принімают как сваво, значить, без хвисона!

Проня. Там, верно, красавиць найшли порядошно.

Голохвостий. Што мнє краса? Натирально, перве дело ум і обхожденіє: делікатні хранцюзькі маньори, штоб вийшов шик!

Проня. Разумеється, не мужицькі: фе! Мове жар!

Наталка (до Насті). Який він гарний!

Настя. Нічого собі; тільки штукований!

Наталка. А я вас сьгодні десь бачила.

Голохвостий. Я чоловік не очень дуже посадящий: люблю у праходку з образованими людьми ходить. Ноги чоловіку, видите, для того й

дадені, щоб бити ними землю; тому вони і ростуть не з голови...

Наталка (до Насті). Який він розумний та гострий як бритва!

Проня (до подруг). А я ж вам не казала, що первий кавалер!

Голохвостий. Не вгодно лі, баришні, покурить папироски?

Наталка. Што ви, я не куру!

Настя. І я ні; та чи пристало ж баришням?

Голохвостий. Перва мода!

Проня. А ви не знаєтьо? Дайте міне! (Закурює і закашлюється.)

Голохвостий. Может, крепкі? Я, якшто дозволите, Проню Прокоповно, принесу вам натиральних дамських.

Проня. Мерси! То я ковтнула какось диму...

Наталка і Настя. Та киньте папироску, а то ще закашляєтесь.

Проня. Пусте! Я ще в пенціоне курила...

Голохвостий. Чим же міне баришень прекрасних поштувати? Позвольте канухветок! (Вийма з кишені у піджаці.)

Настя (до Наталки). Ач, який ввічливий!

Наталка. Настоящий хрант.

Беруть конфетки.

Проня (бере манірно одну). Міне так солодке обридло! Кожинного дня у нас вдома ласощов етих разних, хоч свиней годуй! Я ще больше люблю пальчини, наноси...

Голохвостий. Сю минуту видно у вас, Проню Прокоповно, не простий, а образованный скус!

Настя (до Наталки). Куди пак! Дома пироги з маком та вареники з урдою² трощить, а тут — пальчини.

Наталка. Це на нас критика.

Голохвостий. Только дозвольте, Проню Прокоповно, то я вам етой всякой всячини цілий воз притарабаню! Меня, знаєте, на Хрещатику, дак еті все купці делікатними матеріями — просто на руках носять. Бо я їм усем денег позичаю, і там перед началом звесно — што, потому у меня будошник у струне! Даκ уже все вони нападом: бери сколько хочеш, значить, етой погані — пальцин, кавунов, разних монпасье, мигдалу... Я вже просто одпрошуюсь, — што куда міне ето переести все, потому луснуть, пардон, треснуть — як раз плюнуть, так нет-таки — бери та бери! Как учеплються, то й береш, да й

роздаєш уже усяким там разним, потому што пущай хоть на сметник не викидають... Дак я вам цілий воз...

Проня (ображено). Того, што на сметник викидають?

Голохвостий. Што ви, Проню Прокоповно? І у думце не било! Як же, штоб я такой мамзелі — і непоштительство... Ну й гострі ж ви! Языка з вами, представте собі, нужно держать, як у частє, на замку!

Проня. Ви так і понімайте!

Голохвостий. Ах, ах! Да я з своєї сторони при полном акорде, лиш би з вашей сторони не було нікакого мненія.

Проня. Другим, может, необразованним што вгодно з губи плюнь, бо понятія нікоторого не імеють; а я в пенціоне все науки проізошла.

Голохвостий. Пардон, ей- богу, пардон! Потому у міня з языка, как з колеса в млинє, так што-небудь і ляпне!

Настя (до Наталки). Ходім додому, бо ця витрішкувата чапля почала з своїм пенціоном, як дурень з торбою...

Наталка (до Насті). Це вона нам вибива очі!

Настя. Приндя чортова! (До Проні.) Добраніч вам!

Наталка. Ходім уже!

Голохвостий. Што ж, баришні, так сейчас домой? Хадьомте у праходку: при месяце такой шик!

Настя. Ні, спасибі вам, ходіть здорові самі вже!

Наталка (до Проні). Прощайте, нам не затиняйте, а ми вам не мішаємо!

Проня. Не задавайтесь на крупу, бо в решеті дірка!

Наталка. Нічого, ваш кавалер позбирає... докласти вам воза!

Пішли.

2 Урда — макуха з насіння конопель або маку.

ВИХІД VI

Проня й Голохвостий.

Проня (вслід). А дулі не скушаєте? Ач, копилять як губи! З мене тільки хворму беруть, а од них усіх гнилицями так і тхнють!

Голохвостий. Ну й ловко ж ви їх одбрили! Ех, Проню Прокоповно, розумні ви, — без мила голите.

Проня. Якби міне модніща публіка, то я б себе показала! А то з кем тут зайтись — необразованність одна! От тільки з вами і маєш приємність!

Голохвостий. Натурально, куди їм усім до вас? Всьо равно, што, приміром взять, — Мусатов і хранцюзька помада.

Проня. Мерси.

Голохвостий. А в тіятрі любите?

Проня. Знаєте, акробати занятніщі міне: такії красиві мушчини. Я, було, как пойду, то так стрівожусь за них, што целу ноч не сплю!

Голохвостий. Так ви б у таком разе гулять виходили, то я б мог хоч целую ноч трудиться проходкою!

Проня. Ноччю? Што ви? Страшно, штоб, бува, какой оказії не вийшло... ви мушчина, а я баришня. Вот удньом так я люблю гулять у Царському саду з книжкою безпременно, бо так приємно під дубом романа читати.

Голохвостий. А ви які читали?

Проня. «Єруслана Лазаровича», «Кровавую звезду», «Чорний гроб»...

Голохвостий. Да, ето занятні, но я вам рикомендую адин раман... вот раман, так раман... «Битва руських з кабардинцями» — а-ах! Або — «Матильда — чилі хранцюзька гризетка», або теж «Безневинна дівиця, чилі любов ухитриться». Антіресні, доложу вам! Не видержиш дочитати!

Проня. Ах, я такії люблю ужаськ как: штоб про таку любов писалось, штоб як смола кипела!

Голохвостий. Да, штоб аж волос смалила!

Проня. Ах, ето ужасно жорстоко...

Голохвостий. Так тільки здаються-кажеться, а потім дуже прекрасно.
От тільки, Проню Прокоповно, про любов би краще самим раману завити.

Проня. Конечно, занятніше, єжелі особливо кавалер душка...

Голохвостий (кашлянув). Проню Прокоповно! Дозвольте спросити, котре таке ви обо мені понятіє держите?

Проня (манірно). Што ж ето ви допитуєтесь? Мені соромно... Я баришня. (Набік.) Ага! Дочекалась-таки!

Голохвостий. Што ж, што баришня, ето нічаво, ето чистіє пустяки!

Проня. Я і понятія у цім нікотрого не імію...

Голохвостий. Єй-богу, не безпокойтесь!

Проня. Ви мені такого жару укидаєте, што я просто шарєю... Хіба не знаєте, як безневинній дівиці стидно...

Голохвостий. Коли без етого никак нельзя обойтись: все равно прийдуться...

Проня. Ах, не говоріть мені про любов... І я до вас ужахь как... Тільки, будь ласка, не говоріть, пожалуста, про любов, потому ето шкандаль...

Голохвостий. Што ви? Я, значить, прошу вашу руку і серце.

Проня. Мерси! Тільки тут ночью... при місяці... так мені моторошно цеє слухать, аж серце тьопается... Ви завтра приходьте до нас предложеніє делать...

Голохвостий (цілує руку). Я тільки боюсь родителів ваших, а то б давно зайшов...

Проня. Єжелі што я согласна, то вже небезпрéменно...

Голохвостий. Ви мені как води цілющої на рани злили, моя зозулечко. (Цілує.)

Проня. Ах, не можу! Тікати нужно! Приходьте ж завтра безпременно; я вас адрикамендую, а ви і предложеніє зробите...

Голохвостий. Прийду, прийду, моя канахветочко!

Проня. Душка! (Цілує хутко Голохвостого і біжить до хвіртки.) Ламур! (Вибіга.)

ВИХІД VII

Голохвостий сам.

Голохвостий. Бон- бон! (Підскакує.) Трам-тара-ра, ура! Наша взяла! Поздравляєм вас, Свириде Петровичу! Виграли справу! Проня, значить, тут. (Показує кулак.) Старі, правда, не спротивляться, потому потурають дочке у всьом. Тільки ж і гидка! Ой гидка! Да ще лізе цілуватись! Надо будєть купить доброго мила, щоб замивать після неї губи... Але зате ж все моє! От уджигну! Годі вам, Свириде Петровичу, тепер зайцем бути, — буде, доволно! Можна будєть і самому зайців ловити, а особливо куріп'яточок... хр-р-р... Хап — і єсть! Хап — і єсть!

ВИХІД VIII

Голохвостий і Галя.

Галя (іде з кошиком, придивляється). От як ми опізналися на старім городі з мамою, уже й розійшлися всі на нашім кутку... Ні, он хтось стоїть, чи не Степан? (Зближається, щоб трохи роздивитись.)

Голохвостий (зуздрівши). А, на ловця й звір біжить. (Підліта.) Ціп- ціп, куріпочко!

Галя. Ой, це чужий хтось! (Хоче тікати, але Голохвостий заступа дорогу.)

Голохвостий (придивившись). Господи! Це ж та сама красунечка, що я коло Володимира бачив! От ціпонька! (До неї.) Не тремтіть- бо: чого лякатись, моя зозулечко, — хіба з'їм?

Галя. От, ей-богу, коли не пустите, то калавур закричу і будошника покличу.

Голохвостий. Вигадайте! Тільки крикніть, то я такого наговорю, што зараз і в часть вас посадять.

Галя. За що? Що ви гвалтуєте серед ночі, то я маю сидіти?

Голохвостий. Слухайте, серденько, не лементуйте, бо я тільки поговорить хотів з вами, моя зірочко красна. Як повидів я вас коло Володимира, то з тієї ночі і пропадаю, — просто вхопили моє серце щипцями, гвоздком у голові сидите, хоч і бритви не бери в руки!

Галя. А справді, це той самий... Бачите: ганяли, ганяли там, та й тут переступаєте дорогу; сорому нема, а ще панич!

Голохвостий. Да коли улюбльон, да так улюбльон, що хоч візьміть в руки піштолета і простреліть тут груди мою!

Галя. Так і повірили! Шукайте собі панночок!

Голохвостий. Да ви луччі за самих найкращих панночок; ви просто така ціпонька, що аж слина котиться, — вірте!

Галя. Хороша пороша, та не для вас!

Голохвостий (розпалюючись). Чого ж так — не для мене? Яка ти строга, нелюб'язна! Да у мене, голубочко моя, всякого добра — паровицями³, да я озолочу тебе, брильєнтами обсиплю на весь Київ...

Галя. Обсипайте кого іншого, а мені вашого золота не треба.

Голохвостий. Да хіба я разві поганий? Придивись, пожалуста, первий хвисон...

Галя. Та що — що гарні!

Голохвостий (бере її за руки). Серденько, пуколька моя! Улюбись у мене, бо, ей-богу, застрелюсь отут зараз перед тобою, щоб тобі напасть зробити!

Галя. Ой, що ви кажете?

Голохвостий. Потому хоч ножницями перетни моє серце, то там тільки одна любов стримить...

Галя. Пустіть же, якщо любите, бо, боронь боже, хто здиба, то буде лихо...

Голохвостий. Ніхто не здиба! Куріпочко моя! (Обніма.)

Галя. Пустіть-бо! Так не годиться! Бач який! Пустіть, бо кричатиму!

Голохвостий (притиска ще більше). У-ух! Пропав я! Пожар!

[3](#) Паровиця — віз, запряжений парою волів.

ВИХІД ІХ

Ті ж і Секлита.

Секлита (зуздрівши). А то що, Галька? З паничем? Ой лихо моє! Ой нещастя моє! Добігалась, каторжна! От і устерегла! Ах ти подла! (Підскакує до Галі.)

Голохвостий оторопів.

Галя (плачучи). Мамо! Начепився, хто його зна хто й звідки, та й гвалтує, як розбишака...

Секлита. Як! Хто його знає? А ти не знаєш — свята та божа! Ах, обманщиця чортова, матері хочеш очі одвести? Так і повірили!

Тим часом Голохвостий, оправившись, хоче тікати. Секлита його за поли.

А ти, паничу, куди? Навтікача? Ні, з моїх рук так не вийдеш! Я за свою дочку тобі очі видеру з лоба!

Голохвостий (замішавшись). Хіба це ваша дочка?

Секлита. А то ж чия?

Голохвостий. На вас анітрішечки не похожа, у неї голосок, як соловейко в лузі, а ви як з бочки гуркаєте!

Секлита. Ах ти, харцизнику! Ти ще сміятись здумав? Наробив бешкету та й зуби скалить!

Голохвостий. Та не зіпайте так, бо всіх кожум'яцьких собак збентежите!

Галя. Мамо, голубочко, киньте його! Не робіть слави! Єй-богу, начепився вперве!

Секлита. Заступаєшся! Геть мені зараз додому! Ще на губах молоко не обсохло, а вона уже з хлопцем обнімається. Я тобі дома обірву оті патлі, сибірні!

Галя (плаче). За віщо ви, мамо? Хіба я винна?

Голохвостий (набик). Як би його вирватись від цієї відьми? От влопався!

Секлита (до Галі). Іди звідси! Не слинь мені! Дома побалакаємо!

Галя відходить плачучи.

ВИХІД Х

Секлита і Голохвостий.

Голохвостий кинувся було тікати, але Секлита не випустила піджака, так що він аж злетів з одного рукава. Секлита тоді вхопила обома руками за жилетку.

Секлита. А куди, каторжний? Щоб ще такого шелихвоста не вдержати, та не була б я Секлита Лимариха!

Голохвостий. Що ви? Чи при своїм умі? Не робіть, пожалуста, шкандалю! (Все позира на дім Сірків.) Я вам заплачу, я багатий...

Секлита (ще дужче). А щоб ти не діждав, щоб я за дочку гроші брала? Щоб я рідну дитину продавала? Не діждеш! Не втечеш! Не пущу! У мене одна дитина, як одно сонце у небі! Нащо ти зводиш її з ума?!

Голохвостий (набік). От репетує бісова баба; розбудить усю вулицю! (До неї.) Та я, ей-богу, не чіпав вашої дочки — тільки побалакав.

Секлита. Брешеш, нащадку іродів! Сама бачила, як обнімалися! Знаю я вас, паничів! Знаю, як ви обдурюєте та з ума зводите дівчат!

Голохвостий. Та щоб я луснув, коли зводив!

Секлита. Докажи, докажи! Я не повірю твоєму слову: твої слова гнилі, як яблука! Ти харциза, волоцюга!

Голохвостий. Та що ж ви лаєтесь? Я не перекупка: обманювати не буду! Од вас не можна ні одпроситись, ні одмолитись!

Секлита. Ти думаєш, що як я перекупка, то мене можна й зневажати? Я на шаг обдурю, а на карбованця вам, сибірним, правди скажу! От що! Хай збереться хоч уся вулиця, а Секлита за себе й за свою дочку встоїть. Стріляй на мене, а я таки на своєму стану, за правду стану! (Б'є кулаком об кулак.) Коли зачіпаєш, то зачіпай чесно: не безчесть мене й моєї дочки, бо ми тобі не іграшка!

Голохвостий (набік). От, не вирвусь! (До Секлити.) Та, присяйбі, і не думав безчестити! (Хоче знову вирватись.)

Секлита. Не пручайсь! Не пущу! Гвалт, гвалт! Поліція! Поліція! Квартальний!

Голохвостий (набік). Ой пропав я! (До Секлити.) Цитьте! Не кричіть-бо!

Секлита. Що-бо? Кричу, бо маю право! Поліція, поліція!
Голохвостий (набік). Потопить, бісова баба, чисто потопить! У Сірків
уже й віконниця одчиняється! Господи, ну що його робити! (До
Секлити.) Слухайте сюди...
Секлита. Калавур!

Здалеку почувся свисток.

Голохвостий. Ой, поліція! Шкандаль! (До Секлити.) Слухайте сюди, не
кричіть; я всю правду скажу: ми любимось з вашою дочкою, тільки я
чесне маю на думці: я її хочу сватати...
Секлита. Дури кого іншого, а не мене: знаємо ми вас, паничів!
Голохвостий. Та я не панич, а простий міщанин, — то тільки зверху на
мені образованність!
Секлита. Брешеш!
Голохвостий. Та щоб я луснув... Недалеко тут мій дом! Я родич
Свинаренків.
Секлита. Якого? Петра?
Голохвостий. Еге ж, Петрів племенник.
Секлита. Та хіба ж міщанину пристало бути свинею?
Голохвостий. Єй-богу, я вашу Галю люблю так, як золото, і хочу
сватать, от хоч зараз оддайте, то візьму.
Секлита. Присягнись мені, ходім до церкви!
Голохвостий. Та чи я ж чоловіка вбив, щоб серед ночі присягати! Вірте
мені, я чоловік благородний, образований, і божусь, і присягаюсь,
що не піддурюю; бодай я завтрішнього дня не діждав, бодай я завтра
на своїх ремінних пасах повісився, бодай я зарізався в своїй хаті
своєю бритвою, коли не вірите!
Секлита (бере грудку землі). Їж святу землю, то повірю! На, їж!
Голохвостий. Хіба ж я вовк, щоб їв землю?
Секлита. Їж, на, їж, то повірю!
Голохвостий. Та мене ж од тієї землі скорчить, то і чоловіка вашій
дочці не буде!
Секлита. Та ви брешете! Присягніться мені хоч на Братській!
Голохвостий. Нехай мене покарають всі печерські святі! Нехай мене
покриє великий лаврський дзвін, коли я брешу!

Секлита. Ні, таки присягніть навколішках до Братської!

Голохвостий (набик). От, не одсахнись. (Стає на коліна.) Ну, хай мене поб'є Братська божя матір, коли брешу!

Секлита. Ну, тепер вірю, тепер вірю!

Голохвостий (обтрушує штани; тихо). От іще через цю каторжну бабу бруки запачкав! (До неї.) Так я незабаром до вас і на заручини.

Секлита. Про мене, просимо; тільки за моєю Галею нічого нема — знайте!

Голохвостий. Нащо мені? І свого досталь! Аби Галя!

Секлита. Так заходьте ж; раді будемо!

Голохвостий. А де ж ваша хата?

Секлита. Зараз за яром. Спитайте Секлиту Лимариху: увесь Подол зна. Глядіть же, не обдуріть; а то і живим не випущу! Од Лимарихи не сховається!

Голохвостий. Та буду ж, буду!

Секлита виходить.

ВИХІД ХІ

Голохвостий сам.

Голохвостий (озирається). Ух! Ху! От баня, так баня, аж три пото зійшло, єй-богу! (Утирається.) От це вскочив, так вскочив — понікуди!

Завіса.

ДІЯ ДРУГА

Велика світлиця Сірків, по-міщанськи, але з претензією вбрана. Одні двері в кімнату, наліво — в пекарню, просто — вхідні.

ВИХІД І

Явдокія Пилипівна сама.

Явдокія Пилипівна (сидить коло столу і обмахується хусткою). Ну й день! Діждалися святого літечка! Спала вже, спала, та ніяк до вечора недоспала; упріла тільки, страх! (Утирається хусткою.) А старий іще спить! Ого! Прокопе Свиридовичу! Прокопе Свиридовичу! Доки ти будеш качатись! Вставай, бо вже швидко до вечерні задзвонять! Прокопе Свиридовичу, чи ти чуєш!

Прокіп Свиридович (обзивається з кімнати). А-а! То ти до мене, Явдоню? Постой, трохи прочумаюся та потягнуся!

Явдокія Пилипівна. Ач, потягається, а якби я потягалася, то й гримав би! Та воно в свято і годиться поспати, менче гріха: як не спиш, то почнеш судити кого абощо, а воно і є спокуса... Та чого він не йде? Скучно самій. Проня пішли кудись, та вони не люблять з нами і говорити... Прокопе Свиридовичу, та вставай-бо!

ВИХІД II

Явдокія Пилипівна і Прокіп Свиридович.

Прокіп Свиридович (виходить потягаючись). Яюсь мені невірнo... чи недоспав, чи переспав... Мовби хочеться чогось — чи хвигів, чи солоних огірків? (Сідає коло Явдокії Пилипівни.) Як тобі здається? Явдокія Пилипівна. А як же мені про те знати! Хіба в мене твій рот?

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ